

Personligheden som problem hos Poul Møller og hans samtid

Af AAGE SCHIØTTZ-CHRISTENSEN

1.°

Den knyttede næve var Poul Møllers kæreste gestus, hans ungdoms attribut – siger Vilh. Andersen i sin biografi.¹ Grundtvig har den for øje, når han med henblik på Tylvten taler om »dristige og brydske Ungersvendes Hurra-Skrig og knytte Næver«. ²

Hvad den var knyttet for og imod, har litteraturhistorien ikke givet synderlig besked om, skønt det dog drejer sig om vort første ungdomsoprør med brug af voldsmetoder (truslen mod Heiberg om udpibning³). Vilh. Andersen nøjdes med at oplyse, at Tylvtens medlemmer følte Baggenses adfærd som et angreb på grundlaget for deres åndelige liv,⁴ men da grundlaget ikke defineres, udebliver muligheden af egentlig forståelse.

Efterfølgende er et forsøg på at bestemme dette grundlag og dermed indholdet af Poul Møllers demonstrative gestus.

2.°

I den første version af sin levnedbeskrivelse (1830–31) kommenterer Oehlenschläger sit bryllup i 1810 således:

Komødier og Romaner ende med Heltens Bryllup, de fleste Levnetsløb burde gjøre det samme. Det Eventyrlige og Tilfældige, et Menneskes psykologiske Udvikling, der gjør Fortællingen morsom, ophører for detmeste da, thi kun Stræben, ikke Tilstand egner sig for slig Meddelelse.⁵

Med modsætningen mellem stræben og tilstand anslår digteren en af tilværelsens grundakkorder – måske den sidste og egentlige.

Efter brylluppet blev hans eget liv overvejende tilstand. Det blev det, som Baggesen og Grundtvig angreb ham for og fandt godtgjort ved hans digterkurves synken. Det var en ulykke for landet – hævdede

de – at man i sin største digter beundrede en udialektisk umiddelbarhed, en stagnation og gåen i stå.

Således blev begreberne *tilstand* og *stræben* temabegreberne i den store fejde, der fik navn efter mennesker, men drejede sig om ideer.

Alle interesserede sig for den, mange tog del i den – Poul Møller lidenskabeligt. Hans knyttede næve blev det synlige udtryk for den stilling, han tog i striden om det rette forhold mellem *tilstand* og *stræben*.

3.°

For Oehlenschlägers unge forsvarere stod digterkongens statiske ro som hans fortrin – en eksistensform, der vinkede dem som husvalelse og hvile.

Medens Baggesen var revolutionstidens ætling og vedblev at være det, faldt den unge generations opvågner til selvbevidsthed i restaurations-tiden, tiden for genoprettelse af det omstyrkede. Trætte efter revolution og Napolconskrige med tilhørende nationale ulykker søgte man nu efter urokkelige ting, og sjælens egen ro fandt man i det begreb om *personlighed*, for hvilket Goethe stod som den olympiske repræsentant og Oehlenschläger som den hjemlige.

I en berømt strofe fra 1815 har Goethe fremsat personlighedsideen som program:

Volk und Knecht und Überwinder
 Sie gestehen zu jeder Zeit:
 Höchstes Glück der Erdenkinder
 Sei nur die Persönlichkeit.

Og i et digt fra 1811 har Oehlenschläger dette udtryk om sin beundrede mester:

Som Tiden du dit store Øje fæster
 paa Alt, hvad lever og udvikler sig.⁶

Den anskuende ro i dette øje har betaget Oehlenschläger, fordi den faldt sammen med et grunddrag i hans egen natur, og samme ro betog Goethes og Oehlenschlägers unge danske disciple, fordi den faldt sammen med deres trang til samling efter tider af stormfuld uro.

Man nøjedes imidlertid ikke med at tilegne sig personlighedsbegrebet til egen opbyggelse, men brugte det som våben mod den, der syntes at true det: Baggesen. Han blev gjort til en karakterløs kamæleon, en Proteus, en Loke, der kun var konsekvent i sit had til de lyse guder.

Når man kunne udtale sig så ugenert, kom det af, at Baggesen legaliserede kritikken ved at tilstå, at der kunne være noget om snakken: den evigt stræbende kan jo ikke falde til ro i harmonisk selvtilfredshed. Baggesen kan tale om sit »forhadte Selv«⁷ – et udtryk, der vanskeligt kunne falde Oehlenschläger i pennen.

Et sted i »Labyrinthen« tilstår han, at den evigt brændende lyst til at elskes hos ham ingen grænser har. Den er kilden til alle hans handlinger, ord, bevægelser, indtil de mindste miner og gebærder.⁸

Man erindres om Ewald. Men slutningen peger andetsteds hen.

Idet han fremhæver »den Evne han har til at være homogen med Alt, hvad der omgiver ham«, hvoraf følger, at »alle lide ham«, synes man, at han også taler om en anden – og hvem anden end Poul Møllers krøllede Frits? Om ham hedder det i novellen med ord af samme indhold og næsten samme tonefald: »Hans Karakter er omskrevet af en saa elastisk Ring, at den bestandig omformes efter den Kres, han befinder sig i (. . .) En saa voksblood Yngling bliver altid elsket, hvor han træder frem«.⁹

Med Frits har Poul Møller skildret en Baggesennatur, men uden at fordømme den. Hvordan er han kommet til det emne? Og hvorpå beror den sympati og forståelse, han skænker Frits, men nægtede Baggesen?

4.°

Maximen: »Løgn er den Poesi, som ej kommer af Livet« må også gælde hovedværket – studenternovellen.

Hauchs meddelelse af, at ideen hører hjemme i tiden før Kinarejsen,¹⁰ fører os til Tyltvestridens dage. Tager man dernæst i betragtning, at novellen efter sin hovedinteresse er et stykke analytisk personlighedspsykologi, bliver det naturligt at forstå den som udsprunget af forfatterens medleven i Baggesen-Oehlenschlägerfejden i dens egenskab af strid om personlighedens væsen og værd.

Men da vejen fra idé til resultat blev lang og en smule bugtet, kan

man ikke fra den endelige form slutte tilbage til digterens sindstilstand og intentioner i tiden for ideens fødsel. Muligheden af et rolige tilbageblik med ændret forståelse af sig selv og andre kan ikke udelukkes – heller ikke den mulighed, at Frits er en hemmelig afbigt over for Baggesen.

Poul Møllers idé er knyttet til det statiske og kun frugtbar, så længe han forbliver inden for det.

Så fremtrædende Frits end blev i kompositionen, er det dog ikke specielt ham, det gælder. Novellen har ingen hovedperson, men en hovedsag: *interfunktionen inden for en gruppe*, d. v. s. den kunstneriske demonstration af, hvorledes en række mennesker som medlemmer af en gruppe kommer til at påvirke hinanden i krydsvirkning, hvorved de får deres personlighed udpræget og kommer til at opleve sig selv og andre stærkere, end de ville have gjort uden for gruppen. Kollektiviteten er personlighedens moderskød, gruppen er sandheden!

Ved hjælp af brevet og den mundtlige rapport kan også det fjernestående og mere tilfældige føjes ind som momenter i kærnegruppen som genstande for dens bedømmelse og drøftelse og interfunktionen udstrækkes til gruppens yderside og grænse. Fritses forhold til de unge piger og disses indbyrdes relation opviser samme interfunktion som inden for gruppen i snævrere forstand.

Fænomenet *gruppe* havde for Poul Møller en ganske særlig betydning, der næppe har været kendt før i vor historie og næppe heller er gentaget siden. Man blev først *hel* ved at komme ind i gruppen.

I sin fremstilling af filosofiens historie skriver han under omtalen af Heraklit:¹¹ »I sin isolerede Tilstand er Mennesket at ligne ved et slukket Kul, men naar det kommer i Berøring med den almindelige Ild, da tændes det igjen«. Hvad enten udtalelsen er Heraklits, forfatterens eller tredjemands, er den dækkende for Poul Møller selv. Kun i fællesskabet kan du brænde, og kun når du brænder, er du den, du *er*!

Kun i gruppens almindelige ild af samtale og drøftelse var Poul Møller sig selv og lykkelig. Da karrieren tvang ham ud, gik glansen af ham som af kastanjen, når den er faldet ud af skallen. Familielivet kunne næppe erstatte ham det tabte, hvor højt han end priser det. Og det er et talende vidnesbyrd, at han på sit dødsleje ønskede at få dem at se, som han havde levet sin ungdom sammen med.¹² For ham blev integrationen i livet uden for Regensens røde mure den nødvendighed, man vel anerkender, men går ind i med et suk.

Novellen fører ikke til viden om, hvad personligheden er eller bør være: der er ingen forkyndelse i den. Det eneste, vi får at vide, er, at hvordan personligheden end er beskaffen, er den altid noget begrænset: selv den rigest udrustede må nøjes med at være et enkelt element i interfunktionens sam- og modvirken. Det var ud fra det forhold, at Niels Bohr fandt novellen velegnet som illustration af begrebet komplementaritet.

Med al interfunderende krydsbevægelse hører Poul Møllers gruppe dog hjemme i det stationære. Udviklingsmuligheden udebliver og kan ikke tilføjes.

Man har spekuleret på, hvordan det ville være gået Frits, hvis digteren havde fået novellen gjort færdig.

Sådanne spekulationer er formentlig overflødige: der *var* ikke mere at sige, han *var* færdig. Måske har han troet, at vandremotivet kunne føre til en udviklingsroman. Men just som han har sat pen til papiret for at gå videre: »Men De hører jo slet ikke . . .«, går han i stå som en bil, der er kørt tom for benzin. Her gælder Aage Henriksens bemærkning: »Mon man ikke om fragmenter, som af deres forfattere overleveres i mange arbejdsdygtige år, bør mene, at de er færdige og afsluttede som fragmenter?«¹³

Det er novellens struktur som interfunktion, der forhindrer tilføjjelsen af udvikling: alle må forblive i det væsen, de har som interfunderende.

I det sociologiske foredrag om lediggængerne møder Poul Møller de vanskeligheder, han ville være stødt på, hvis han havde forsøgt at føje udvikling til Frits. Da hensigten er at vise, hvorledes den offentlige mening bliver til, rejser foredraget samfundsrelevante problemer, som novellen ikke kender, men som foredragsholderen må se at klare – og ikke kan klare uden at ophæve sine lediggængere som lediggængere efter definitionen ved enten at gøre dem til det godes medarbejdere lige fra begyndelsen eller også stemple dem som uforbederlige undermålere, et korps af stiv ungdomsforstokkethed.

Da han her i foredraget må have samfundslivet bragt i ret spor og gænge, kan han ikke fastholde sine livlige unge mennesker i den instrumentale upersonlighed, som han har gjort sig så megen – og så heldig – umage for at skildre. Der er ingen vej udenom: de må integreres i det almene, og følgelig tvinges han til sidst til at anerkende nødvendigheden af udvikling.

Det sker på næstsidsste side med denne tilsyneladende så simple

sætning: »Paa disse Forløbere følge de dygtige Mænd, der kun forfægte deres sande og velbetænkte Overbevisning«. ¹⁴ Men det er en gåde, hvad meningen egentlig er, thi hvad betyder *følge*? Er det tidsfølge eller rangfølge – for slet ikke at tale om de urimeligheder, der ville fremkomme, hvis det skulle være begge dele samtidig? Er Frits selv blevet kontorchef, eller bliver han taget ordentlig i skole af en kontorchef?

Hvis meningen er, at lediggængerne med tiden bliver dygtige mænd, bliver den foregående skildring misvisende ved at have fortiet et væsentligt forhold – nemlig at lediggængerne var dygtigheder i svøb, lovende unge mennesker med kvaliteter i sig, andet og mere end passive instrumenter for en tidens fordring af uforklarlig herkomst.

Er det derimod meningen, at de dygtige mænd følger efter lediggængerne som en intellektuelt og moralsk højere rangklasse følger efter en lavere og samtidigt eksisterende, får lediggængeriet – hvis vi ikke skal svinge tilbage til den første mulighed – karakter af afstumpethed, stupiditet og forstokkethed, hvad der heller ikke stemmer med den foregående skildring af det raske jægerkorps som levende og opvakte unge mennesker.

Modsigelserne kommer af, at Poul Møller gennem hele det foregående har fastholdt sine lediggængere i en statisk interfunktion, der udpræger deres væsen, men ikke forandrer det. De må – siger han – »for at spille den Rolle, der er dem bestemt på Jorden, nødvendigvis have den Beskaffenhed, de have«. ¹⁵ Begrebet *rolle* er interfunktionens princip, og det tillader ikke, at man falder ud af den ved at udvikle sig.

Den tilsvarende modsigelse findes ikke i novellen, fordi den forbliver i det stationære.

Som enkelt facet inden for gruppens system af blinkflader er Frits fast og afsluttet i det impulsive væsen, der er *hans* funktion inden for helheden. I novellens verden er han ikke til som råmateriale til den modne mand. Han er til for at være den, han er, impulsiv o. s. v., han er til for at belyse andre og genbelyses af dem i et stationært korrespondanceforhold. Der er heller ikke mere grund til at spørge om, hvad der siden blev af ham, end til at spørge om, hvad der blev af de andre. Lykkedes det Licentiaten at komme ud af refleksionen? Kom Bertel til at opleve verden rigere, end den jyske nøgternhed tillod?

Poul Møller har i denne novelle ikke interesseret sig for *stræben*,

men for *tilstand*. Når han standsede midt i en sætning, har det været ud fra en artistisk fornemmelse af, at værket's ræson nu var fyldestgjort: en fortsættelse ville blive enten gentagelse eller brud på sammenhængen.

Men et kunstværks iboende lov er ikke livslov for ophavsmanden. For hans eget vedkommende lykkedes det at føje stræben til tilstand i utvungen forbindelse.

5.°

Frits er en studie i en Baggessnatur, men deraf følger ikke, at der er identitet. Medens den fiktive figur forholder sig sorgløst til sin mangel på fasthed, følte Baggesen den som en brist, der gav dårlig samvittighed.

Frits fandt sin dommer i Jyske Bertel – Baggesen sin i Goethe.

Medens alle andre dannelsesrejsende i datidens kulturelle fællesmarked først anså sig for fuldkomne, når de havde mødt Goethe, skyede Baggesen ham. Han *havde* været i Weimar, men mod sædvane fortæller han intet om mødet med notabiliteten – kun, at det har fundet sted.¹⁶ I 1797 undgik han Zürich, fordi han vidste, at Goethe var der (»... for at sige Sandheden, frygtede jeg at træffe Goethe«).¹⁷ Allerede i 1793 hedder det i rejsedagbogen: »Meine Teufel sind Göthen«,¹⁸ og i 1808 får vi forklaringen: han fortæller Goethes søn August, at han over for faderen – olympieren i Weimar – »bebt dem Richter«.¹⁹ Han har været angst for, at han ikke kunne præstere den kerne i sjælen, man kalder personlighed – og som alle har respekt for som for anden fast ejendom.

Man ventede noget sluttet og afrundet – og han var en stjernetape. Kuglen har et centrum: har tågen også?

I personlighedsspørgsmålet drejer det sig om forholdet mellem grundakkordens to elementer. Alle løsninger medtager dem begge, men skilles i afgørelsen af, på hvilket man skal lægge hovedvægten. Principielt fremkommer der derved en simpel skematisering, en livsanskuelse's lille tabel, men den bliver til liv, så snart den drages ind i eksistensen: det ser man af Poul Møllers knyttede næve.

Baggesen måtte naturligvis lægge akcenten på *stræben*.

Som forløsning af sin tanke søgte han efter et symbol – et »evigt Sindbillede«, som han sagde. Han kunne have brugt den kinesiske

Tao-figur med dens sammenslyngning af dobbeltheden til enhed. Men den kendte han ikke, og da plastisk evne var ham nægtet, måtte han nøjes med den magre forestilling om en vandret linje, der skæres af en lodret. Betydningen af det derved fremkommende kors forklarer han således i et brev til en søn 1816: »Hav *Korset* uophørligen for Øie, ikke *Korset* paa Golgatha, som blot er et *Derivatum* blandt utallige andre, men *Korset* i Naturen, *Korset* i dit og ethvert eksisterende Væsen! Sky *Ensidighed*, som fører til *Vanvid*, og er det allerede i ethvert kun paa een *Linie* bygget *System*«. ²⁰

Alsidighed kan ikke fastholdes og fæstnes, men stræben efter den kan dog være sjælens grundholdning, dens faste form gennem alle omskiftelser. »Alt har jeg omvexlet og forandret undtagen mit Væsens inderste, Kjærligheden til det Evige«, udbryder han i 1807 i en bekendelsessammenhæng. ²¹ I den stjernetaåge, som hed Baggesen, var der en kerne: den kærlighed til det evige, som er ét med evig stræben.

Hans modstandere fandt på deres vis også en smuk løsning, men med akcenten på det modsatte element og som følge deraf uden den tilsætning af et »over evne«, som hæfter ved Baggesens. Ud fra andre forudsætninger end hans fik deres løsning et udtalt borgerligt præg.

6.°

En simpel metode til forståelse består i at lytte til den særlige klang i temaordet for den yngre generations idealisme: ordet *dygtig*. Skønt det bruges på en meget markant måde, har *Ordbog over det danske Sprog* ikke medtaget et eneste af de herhenhørende eksempler. Grunden kunne tænkes at være, at man trods alt har fundet brugen for speciel og partipræget, idet ordet jo er som et emblem i knaphullet på Oehlenschlägersidens folk.

Når P. O. Brøndsted i 1807 skriver følgende: »Hver dygtig Natur stræbe ærligen paa sin Vei at komme til Erkjendelse og leve sit eget skjønne Liv uden at see til Høire og Venstre . . .«, ²² er det klart, at *dygtig* her betyder noget andet, end når man taler om en dygtig skomager, eller en dygtig dreng i klassen. Efter sammenhængen går det ikke på enkelte evner, men på en eksistensform som totalitet, og det er det nye og særlige. Men også ord har deres skæbne! Et halvt århundrede senere er det friske ord blevet vissent i Niels Lyhnes skil-

dring af sine juleaftener hos en familie, hvor han tror at være i vejen med sin ateisme: » . . . ikke saadan, at de generede sig, det var de alt for dygtige til, men det berørte dem uroligt at have En siddende o. s. v. . . .«. ²³ Her består dygtigheden blot i dannet overholdelse af konvencien.

Med den nye klang høres det hos Oehlenschläger i en polemisk artikel fra 1808: »Det bør være en alvorlig Bestræbelse for enhver Natur, der føler nogen Dygtighed, i vore Dage at bringe een Tone, een Holdning, et organisk positivt Værk frem, istedetfor, selv bestandig vaklende, at spøge og spøges med af Øieblikket, troer jeg«. ²⁴ Den antibagesenske tone er umiskendelig: ingen ville falde på at kalde Baggesen en dygtig natur – han selv næppe heller.

I forordet til »Gabrielis« er Mynster forvisset om, at det dog er en dygtig tilværelse, der vil udvikle sig af denne forvirring. ²⁵ Og Gabrielis siger om Goethe: »Gud give mig hans ligelige Mod og dygtige Kraft i Lykke og Smerte«. ²⁶

Poul Møllers mandsideal har navnet den dygtige karl. – »Hvo kan forarges ved, at en dygtig Karl med aaben Interesse for alle kraftige Ytringer saa vel af Alvor som af komisk Lunc, heller ikke forsmaar o. s. v. . . .«. ²⁷ – Eller: »Det Ideal, et dygtigt Mandfolk danner sig efter, er af stort, men løst Omrids. Derimod søger den ydmyge Kvinde o. s. v. . . .«. ²⁸ – I anmeldelsen af »Extremerne« gøres »en sund og dygtig Tilværelse« til forudgriben af den evige salighed.

Dygtighed er en etisk bestemmelse. Ikke desto mindre anvender Poul Møller den ved klassificeringen af digterværker: »Alle dygtige Digterværker i vor Tid, om de end kommer nok saa forklædte frem, have deres Rod i Forfatterens eget Levned«. ²⁹ I en strøtanke tales der om »Goethe og andre af vor Samtids dygtige«. ³⁰

Til sidst det måske mest talende eksempel: Hauchs indtryk af den døende Poul Møller. ³¹ Han skriver: »I de sidste Dage af hans Liv saae jeg ham flere Gange og mener i det blege Ansigt at have gjenfundet Udtrykket for al hans gamle Dygtighed og endnu noget mere. Mod, Haab, kjæk og mandig Bestemthed til at bære, hvad der skulde bæres, Hjertensgodhed og en besynderlig, ja næsten forklaret Mildhed laa i hans Blik«.

Hauch samler Poul Møllers væsen i begrebet dygtighed, hvorefter han udmønter dets indhold i en række konkrete egenskaber, der klinger over i det kristelige: hjertensgodhed, forklaret mildhed.

Men det er vistnok bedre at holde sig til rent abstrakte bestem-

melser, der lader pladsen åben for virkelighedens mangfoldighed af muligheder og kombinationer, og blot definere dygtigheden som *aktivitet, udsprunget af den faste kerne, man kalder personlighed*. Idet man gjorde det faste til forudsætning, tog man sit stade i grundakordens element af tilstand og afledte stræben som en funktion af den, kvalitativt bestemt af den. Diffus stræben er forkastelig, medens stræben, der udgår fra sjælens faste kerne og bestemmes af den, bliver dygtig. Med en bestemmelse, der er mere abstrakt end ordet dygtighed, kan det samlede resultat af den her foreliggende fordeling af vægten mellem tilstand og stræben defineres som målrettet begrænsning, og det ville være let, men overflødigt at belægge den med kendte udtalelser af Goethe.

Når de unge læste disse linjer af deres danske mester og forbillede: »Livets Lampe højt skal brænde med en rolig, liflig Glans«,³² har de deri fundet et synligt symbol på den livsholdning, der blev deres ideal: hvor skønt, om man kunne leve og virke, altså *brænde*, men med en *rolig, liflig glans!* Angreb på den, der havde skænket dem dette symbol, blev det samme som angreb på grundlaget for deres åndelige liv.

Med bestemmelsen af dygtighedsidealets indhold er der formentlig nu vundet en tilfredsstillende forståelse af, hvad Poul Møller knyttede næven for og imod. Han måtte i Baggesen se sin egen livsforms argeste fjende, den diffuse opløsthed, den skinbarlige legemliggørelse af det uetiske.

En sådan Loke skylder man intet hensyn – ham kan man kun stikke knyttnæven op i det koparrede fjæs. *Habeat!*

7.°

Pressionen i den knyttede næves tegn – måske særlig Peder Hjorts plagiatbeskyldning – førte til modstanderens ostrakisering. Baggesen kom til at opleve gruppen udefra, d. v. s. som klike. Allerede i 1806 fandt han, at det hjemlige litteraturvæsen »i de sidste Tider var blevet, hvad man kalder et sluttet Selskab«.³³

Har Poul Møller fortrudt sin medvirken? Han var jo ikke alene vor første ungdomsoprører, men også vor første bekæmper af samme oprør. Den formation i samfundslivet, som han engang i harmløs teaterstil havde opfattet som et letsindigt jægerkor, kom han siden til at se som organ for destruktiv aggression: »De smaa Kannibaler med blodige Fingre – kun danse, naar Oprørspiberne skingre«.³⁴

Poul Møllers kamp mod affektationen har som princip, at man skal være den, man *er* – altså et rent formelt princip. Men som Paludan-Müllers tilsvarende at-være-filosofi underforstår den alligevel bestandig, at det, man *er*, kun kan være noget anerkendt godt. Hans lediggængere bringes vel i forbindelse med blodtørstige sentenser, men det antages også for givet, at de umuligt kan mene dem bogstaveligt,³⁵ ligesom tidens herolde med stormhattene på til sidst falder ud som en flok danske studenter efter novellens opskrift, sammenholdt af udsigten til skovtur og sold.³⁶ Og i kraft af samme bestandige underforståelse medtager Adams moder ikke noget eksempel fra rovdyrenes verden. Man kunne til hendes brug konstruere et af den slags, som hun burde have taget med: »At sønderrive lam, af blod sig nære – det, Adam, kalder tigeren at være!« Men den konsekvens lå endnu langt på den anden side af præstens have!

Hvis Poul Møller har fortrudt, betyder det, at han er kommet til en rummeligere forståelse af personlighedsbegrebet. Men *om* han har fortrudt, kan ikke afgøres: her kan kun være tale om indicier.

I hans egen natur var der noget, der stred mod dygtighedens målrettede begrænsning og mindede om Bagesen, hos hvem man kaldte det mangel på sammenhæng og opløsthed.

At leve var for Poul Møller at gå helt op i den øjeblikkelige stemning i glemsel af foregående øjeblikke og uden tanke på kommende, og en kreds af medstuderende uden embede bød jo den allerbedste mulighed for denne art fyldestgørelse af sjælens og kroppens trang. Som musikalsk middel til opgåen i stemningen brugte han at lade en og anden visestump være det stadigtlydende refræn til øjeblikkets dagsorden – som det »Vi, vi, vi skal min Salighed . . .«, der var akkompagnement til hans knytnæve.³⁷

Denne ejendommelighed gør sin mand til strøtankernes mand – og fragmenternes. Han taler selv om »de uendelige, for hvem Livet kommer og gaar«³⁸ og tror vistnok at have sagt noget fint om en fin type. Men psykologisk kan denne kommen og gåen ses som mangel på sammenhæng, mangel på udholdenhed i tvivlens og mismodets øjeblikke: det er mindre dygtighed end det er det, der hos Bagesen kaldtes opløsthed.

Ad den vej fremkommer også modsigelsen i form af mangel på lyst til at sammenholde de skiftende, men hvert for sig stærke og indholdsrige øjeblikke: strøtænkeren, der lever i det momentane, kommer til at modsige afhandlingsforfatteren, som må stræbe ud over det, og

afhandlingsforfatteren modsiger sig selv, forsåvidt som hans natur er strøttænkerens. Men da der mere er tale om skiftende stemning end just skiftende tanke, kunne man opfatte modsigelsen musikalsk: hans kåde strøttankereplik à la Heine til frk. Julle om indretningen af det hinsidige³⁹ er en *scherzo* til udødelighedsafhandlingens *andante religioso*.

Poul Møller var ofte ulogisk, men altid sanddru – og derfor altid tiltrækkende. Tværs gennem hans meninger – om gruppen, kollektiviteten, traditionen som sandhedskriterium – har Kierkegaard kun set og elsket manden og mennesket Poul Møller. Han blev professor i filosofi, og det solide i hans sprogeevne passer sig vel for en professor, men er organ for et kunstner temperament.

Ifølge Heibergs vidnesbyrd i »Flyvende Post«⁴⁰ fortrød Tylvten. Og når Peder Hjort – gruppens hårdeste dreng – kunne fortryde, så kunne de alle og måtte vel også. Den Peder Hjort, der havde kaldt Baggesen et skadeligt ukrudt, uværdig til at bære navn af dansk digter,⁴¹ giver ham i 1862 følgende skudsmål i sine »Kritiske Bidrag til nyere dansk Tænkemaades og Dannelses Historie«:⁴²

Baggesen er et af de psykologisk interessanteste Fænomener i vor hele Dannelses Historie, en af de allermærkeligste danske Personligheder. Hans Livstræ har i ædle Øjeblikke skudt de fineste, sødeste Poesiens Blomster. Som litterær Bekrigger er han en aandrig Repræsentant for et Gjæringsstof, der i mer eller mindre Grad tidt formodentlig vil tiltrænges under dansk Poesis Udvikling og Klaring.

En følelse af noget misligt i at løfte hånd mod denne mand i absolut fordømmelse må da også have gjort sig gældende hos de velbegavede og velfølede unge mennesker i aktionens øjeblikke, men dunkelt og velsagtens overdøvet af gruppesammenholdets røst. Interfunktionen er dialektisk: den kan også gøre dig ringere, end du er uden for den.

Som et forbud om Nietzsche fik Tylvten for øvrigt et anfald af at-være-filosofiens aldrig udtalte tigerstandpunkt. Hakon Jarls proklamation af den medfødte drift og kraft som dådens tilstrækkelige og eneste grund var – siger Vilh. Andersen – »Poul Møllers Tro som ung Student. Det er Tylvtens Livmelodi, Ungdommens Sejrssang«.⁴³ Efter kejserkroningen kunne Baggesen i Napoleon kun se det farlige og monstrøse magtmenneske.⁴⁴

Om Poul Møllers eget senere syn på sin rolle som fører for Tylvtven foreligger der ikke andre vidnesbyrd end F. C. Olsens meddelelse af, at han anså det hele for et ungdomsstykke.⁴⁵ Det mildt overbærende i betegnelsen fører i hvert fald ikke i retning af bedrift, man er ubetinget stolt af.

Et indirekte vidnesbyrd kan man vistnok finde i et brev fra Christianiatiden,⁴⁶ hvor han overrasker ved at tale om et *demagogisk* element i sin karakter. Det siges nu at have undergået en betydelig reduktion, og da ordet bruges i forbindelse med en efterfølgende bemærkning om, hvorledes han ser »et demagogisk Uvæsen« skyde frem i det unge norske demokrati, er det klart, at nævnelser af samme element i hans egen karakter indeholder en selvkritik, og da kun Tylvttestriden havde givet ham lejlighed til offentlig optræden med mulighed for demagogi, må brevbemærkningens selvkritik antages at indeholde en fortrydelse af netop denne optræden.

En bestyrkelse af hypotesen om fortrydelse kan dernæst findes i det påfaldende faktum, at brevvekslingen under Kinarejsen mellem den bortdragne og vennerne derhjemme ikke med et eneste ord berører fejden og deres fælles deltagelse i den – ingen forespørgsel om, hvorledes landet nu ligger, ingen meddelelse deraf og heller ikke fra nogen af siderne det søde: »Kan du huske . . . ?« Hvis de efter deres egen mening havde øvet et anseeligt storværk, ved hvilket de tilmed efter sommes opfattelse havde sat deres fremtid på spil,⁴⁷ måtte man dog på en eller anden måde vente genspejling af dette højdepunkt, allusion dertil – men alt forbigås i fuldkommen tavshed.

Endelig kunne man uden holdepunkt i noget dokument vove den formodning, at der blandt Poul Møllers motiver til Kinarejsen *også* var en fortrydelse af det råderum, han på den hjemlige scene havde givet det demagogiske element i sig: under de forhold kunne en midlertidig bortfjernelse være kærkommen!

Hvis det anførte kan gælde som indicier, kan man så af deres sum slutte, at novellens Frits er forfatterens hemmelige afbigt over for Baggesen?

Før man slutter noget, må man erindre, at selv om forfatteren aldrig havde kendt nogen Baggesen, ville hans novelles struktur som interfunktion have tvunget ham til at opfinde en natur som Baggeses, og til den opfindelse kunne han hente stof i sit eget væsen.

Da den store personlighedsdebat drejede sig om hinanden supplerende modsætninger, som enhver bar i sig, måtte tiden medføre for-

soning. Medens den stod på, var den vidnesbyrd om, at mennesker strides hæftigst om det, de er enige om.

I debatten havde man bestandig bebrejdet Baggeseu hans lighed med kamæleoncu – en egenskab, han vedkender sig, men bestemmer som sin evne til at være »homogen med alt«.

Hvad der kan siges med sandhed, må da blive, at i novellen er Poul Møller på sin side nået til at forstå en sådan natur (ordet *kamæleon* bruges om Frits)⁴⁸ og til at sympatisere med den i overbevisningen om, at sådanne væsener også må gives og har deres berettigelse i totaliteten. Dette virker som en afbigt – men det kan ikke afgøres, om det er det.

NOTER

Angående enkeltheder i den store litterære fejde står forfatteren på næsten alle punkter i gæld til *Kr. Arentzens* fortjenstfulde værk »Baggesen og Oehenschläger«, I–VIII, 1870–78. Hensvisningerne til det anføres kun med bind og sidetal.

Andre forkortelser er følgende: *Vilh. A.* = Vilh. Andersen: Poul Møller, 3. udg., 1944, *Skr. i Udv.* = Poul Møller: Skrifter i Udvalg. Udg. af Vilh. Andersen, I–II, 1930, *Efterladte Skr.* = Efterladte Skrifter af Poul Møller, 3. udg., 1855 (med F. C. Olsens biografi i bd. 6).

1) Vilh. A., s. 25 – 2) V, s. 93 – 3) Vilh. A. s. 61 – 4) Vilh. A. s. 56 – 5) III, s. 97 – 6) Poet. Skr. v. Liebenberg, bd. 20, 1860, s. 52 – 7) V, s. 108 – 8) I, s. 65–66 – 9) Skr. i Udv., I, s. 298 – 10) Vilh. A., s. 190–91.

11) Efterladte Skr., bd. 4, 37–38 – 12) Vilh. A., s. 384 – 13) »Den Rejsende«, 1961, s. 208 – 14) Skr. i Udv., II, s. 125 – 15) Skr. i Udv., II, s. 116 – 16) I, s. 110 – 17) I, s. 113 – 18) I, s. 107 – 19) III, s. 184 – 20) V, s. 51.

21) II, s. 332 – 22) II, motto til forordet. – 23) Niels Lyhne, 2. udg., 1893, s. 146 – 24) III, s. 31 – 25) Gabriellis' Breve, udg. af Poul Tuxen, 1927, s. 9 – 26) Samme, s. 28 – 27) Skr. i Udv., II, s. 260 – 28) Samme, s. 263 – 29) Samme, s. 85 – 30) Samme, s. 312.

31) Efterladte Skr., bd. 6, s. 159 – 32) Aladdin, 5. akt, sidste optr. – 33) V, s. 207 – 34) Skr. i Udv., I, s. 95 – 35) Samme, s. 121 – 36) Samme, s. 123 – 37) Vilh. A., s. 25 – 38) Skr. i Udv., II, s. 286 – 39) Samme, s. 349 – 40) Prosaiske Skr., bd. 3, s. 148–49.

41) VI, s. 59 – 42) VIII, som motto – 43) Vilh. A., s. 65 – 44) I, s. 172 – 45) Efterladte Skr., bd. 6, s. 34 – 46) Samme, s. 140 – 47) Samme, s. 48–49 – 48) Skr. i Udv., I, s. 257.